

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 6 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова</i> TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR	14-22
<i>Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich</i> DUNGANSHUNOSLIK TADQIQOTLARI TARIXSHUNOSLIGI (1990-2023)	23-34
<i>Бобожонова Феруза Хаятовна</i> СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ДАВРИДА ҚҲЙИ ВА ЎРТА ЗАРАФШОН ВОҲАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ	35-40
<i>Halimov Tal'at</i> XX ASRNING 20-30 YILLARIDAGI QULOQLASHTIRISH SIYOSATI VA UNING SALBIY OQIBATLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA)	41-45
<i>Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich, Shukurov Rustam Jo'raqulovich</i> ALEKSANDR BEKOVICH-CHERKASSKIY EKSPEDITSIYASINING BA'ZI TAFSILOTLARI: EKSPEDITSIYANING BOSHLANISHI	46-54
<i>Tilavova Shahnoza Salohitdinovna</i> MA'RIFATPARVARLARNING MATONATLI AYOLI XAYRINISO MAJIDXONOVA (1905-1937) HAYOTI VA FAOLIYATIGA CHIZGILAR	55-59
<i>Жайнаров Обиджон Ҳамид ўғли</i> XX АСР 20-ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА АДВОКАТУРА ТИЗИМИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР (ФАРФОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА).....	60-64
<i>Toshpo'latov Mamadali Zaynidin o'g'li</i> NUROTA TUMANI YOSHLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILGAN CHORA-TADBIRLARNING TARIXIY TAHLILI (2017-2024)	65-73
<i>Umarov Baxtishod</i> SOMONIYLAR DAVRIDA BUXORODA ILM-FAN RIVOJI (TARIX VA TIBBIYOT MISOLIDA)..	74-79
<i>Ўўлдошев Салимжон Валиевич</i> ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ ВА ХАЛҚ ЎЙИНЛАРИ	80-85
<i>Askarov Azimjon Odiljon o'g'li</i> O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI	86-91
<i>Eshchanov Hurmat Matnazarovich</i> O'ZBEKISTON HUDUDI BRONZA DAVRIDA TOPOGRAFIK XUSUSIYATLARNI ETNIK JARAYONLARI KARTOGRAFIYASI.....	92-95
<i>Azamatova Gulmira Bayirbekovna</i> O'ZBEKISTONDA AHOLI MIGRATSIYASI VA UNGA TA'SIR ETGAN IJTIMOYIYQIQTISODIY	

OMILLAR	96-100
<i>Raimov Mamasoat Safar o'g'li</i> ESKI TERMIZ HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR	101-105
<i>Usmanov Jahongir Xo'jaqulovich</i> MARKAZIY OSIYO TARIXSHUNOSLIGIDA ILK ILMIY QARASHLARNING SHAKLLANISHI	106-109
<i>Usmanova Inobat Ibragimovna</i> PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN	110-115
<i>Bekmirzayev Islomjon Ibrohim o'g'li</i> O'RTA G'OVASOY HUDUDI QADIMGI DAVR AHOLI TURAR-JOYLARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	116-120
<i>Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich</i> BUXORDAGI "MASJIDI BALAND" MASJIDI QURILISHI VA TARIXI	121-125
<i>Rajabova Sabohat Bobirovna</i> IQTISODIY HAYOTDA TADBIRKOR AYOLLARNING TUTGAN O'RNI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	126-132
<i>Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> ARXELOGIYADA GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSIY IMKONIYATLARI XUSUSIDA	133-138
<i>Sharopov Saidusmon Saidaxmadovich</i> XIX ASR OXIRI VA XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGINING JANUBISHARQIY HUDUDI SHAHARLARI, XUSUSAN QARSHI, SHAHRISABZ VA KITOB SHAHARLARINI RUS TARIXCHILARI ASARLARIDA YORITILISHI	139-144
<i>Axmedova Gulchehra O'skinovna</i> SHEROBOD VOHASI NOMODDIY MADANIYATI DURDONALARI	145-149
<i>Abduraximov Husniddin</i> O'ZBEKISTON VA AVSTRIYA RESPUBLIKASI O'RTASIDA INVESTITSIYAVIY, HUQUQIY HAMDA ILM-FAN SOHASIDA HAMKORLIKNING MUSTAHKAMLANISHI	150-158
<i>Turopova Mohidil Turdiyevna</i> O'ZBEKISTON JUNUBIY HUDUDLARI TOPONIMIKASINING TABIAT BILAN BOG'LIQLIGI VA URF-ODATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159-163
<i>Annayeva Zarifa Musurmonqulovna</i> EKOLOGIK HOLATNI BARQARORLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	164-168
<i>Ahmadov Xurshid San'atovich</i> "CHIG'ATOY IMLOSI" VA MILLIY ZIYOLILAR	169-175
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O'ZBEKISTON VA GERMANIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	176-179

<i>Жумаева Шоҳида Чориевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	180-186
<i>Elmuratova Umida Farxadovna</i> TA'LIM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHNING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA TA'SIRI	187-191
<i>Nazarov Otabek Muzrobovich</i> XX ASRNING 80-YILLARI QATAG'ONLIK SIYOSATINING SURXONDARYODAGI IJTIMOYIY- IQTISODIY JARAYONLARGA TA'SIRI	192-197
<i>Kupaysinov Ismoyiljon Ahmadjanovich</i> 1950-1990 YILLARDA ANDIJON OBLASTI JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATI VA UNDAGI AYRIM MUAOMMOLARNI MATBUOTDA YORITISHI ("KOMMUNIST" GAZETASI MATERIALLARI MISOLIDA)	198-202
<i>Oripova Laylo Zafarovna</i> O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI FAOLIYATI TARIXIGA NAZAR	203-207
08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI	
<i>Magsud Azad Guliyev</i> OZARBAYJONDA YASHIL ENERGIYAGA O'TISH: SO'ROQ NATIJALARINI TAHLIL QILISH	208-214
<i>Глазова Марина Викторовна</i> ВКЛАД «ЗЕЛЕНОВОГО» УЧЁТА В ФИНАНСОВОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ В УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КОМПАНИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	215-231
<i>Oratov Jaxongir Jurayevich</i> RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI VAHOLASHDA EKONOMETRIK MODELLAR	232-238
<i>Шадиева Дилдора Хамидовна</i> БАНК СОҲАСИГА РАҚАМЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ТАЪСИР	239-243
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> TURISTIK KORXONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RAQOBATBARDOSHLIGINI VAHOLASH	244-255
<i>Sattarov Umirzoq Normengovich</i> MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONI... ..	256-262
<i>Хамдамов Шавкат Комилович</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И БОРЬБА С БЕДНОСТЬЮ: СТРАТЕГИИ ФИНАНСИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	263-267
<i>Хайитов Жамшид Холвоевич</i> ИҚТISODIЁТДА ОБОДОНЛАШТИРИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР ТАЛАБИ	268-272
<i>Xurramov Azamat Fayzullayevich</i> BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA UY XO'JALIGI SEKTORINING O'RNI VA AHAMIYATI	273-278

Алимханова Нигора Алимхановна
 ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛАШ 279-287

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Жумаев Ойбек Маратович
 О‘ЗБЕКИСТОНДА КАМБАГ‘АЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ ДИНАМИКАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЙOSIY
 ИНАТЛАРИ 288-296

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна
 ХОЖА АҲРОР ТАЪЛИМОТИДА ИНСОНИЙ ҲАҚИҚАТ МАСАЛАСИ 297-302

Хайридинов Аббосхон Анварович
 ҒАРБ МАДАНИЯТИНИ ОММАЛАШИШИГА ИЧКИ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ 303-311

Мухамеджанова Лалихон
 АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ
 ФУНКЦИЯЛАРИ 312-317

То‘ева Муҳаййо Шuhrat qizi
 О‘ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING YANGILANISH JARAYONIDA XOTINQIZLAR INNOVATSION
 ТАФАККУРИНИ ОШИРИШ ВА FAOLLASHUVI BORASIDAGI SIYOSATI:UMUMNAZARIY
 ТАHLILLAR..... 318-322

Ro‘zimurodov Siroj Madatovich
 OILANING IJTIMOIIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA MA’NAVIY-
 AXLOQIY TARBIYANING TA’SIRI 323-326

Ravshanov Ulug'bek Rahbarovich
 AXBOROT GLOBALLASHUVI SHAROITIDA YOSHLARDA MILLIY O‘ZLIKNI TARBIYALASH
 MASALALARI 327-332

Allayarova Marxabo Mavlanovna
 SHAXS BADIY IJODINI SHAKLLANTIRISHNING ESTETIK MUAMMOLARI VA
 MA’NAVIYAT 333-337

Хашимов Шерахон Жўрахонович
 ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИМИДЖИНИНГ ЮКСАЛИШИДА ТИББИЁТ ТУРИЗМИНИНГ
 ТУТГАН ЎРНИ..... 338-342

Soatov Rasul Muxitdinovich
 BOBORANIM MASHRAV HAYOTI VA IJODIDA TASAVVUFGA DOIR QARASHLAR
 TAHLILI 343-348

Ashurov Navfal Burxonjon o‘g‘li
 MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIIY-MADANIY ASOSLARI 349-352

Ўразалиева Гулшада Бекнўлатовна
 ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ - ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИНИНГ УСТУВОР
 ЙЎНАЛИШИ 353-358

Xudaynazarov Samad Xudayberdiyevich, Turgunov Azim Turgunovich
 JAMIYATNING MA’NAVIY - IJTIMOIIY RIVOJLANISHIDA O‘ZBEK XALQI MILLIY
 QADRIYATLARINING O‘RNI 359-364

<i>Suvanov Ilhom Abdixalilovich</i> AXBOROT-MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING AHAMIYATI	365-371
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> SHARQ ALLOMALARI ASARLARIDA OILA VA TARBIYA MASALALARI	372-376
<i>Kayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING JAMIYAT VA IJTIMOYIY TARAQQIYOT TO'G'RISIDAGI QARASHLARI	377-381
<i>G'ulomov Obid G'ayratovich</i> YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY-MADANIY OMILLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	382-385
<i>Панжиев Сухроб</i> ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАР ДАВРИДА ҲАҚИҚАТ ТУШУНЧАСИНИНГ АҲАМИЯТИ	386-391
<i>Matnazarova Muhayyo Axmetjanovna, Azimova Charos Azamatovna</i> “ETNOS”, “MILLAT” TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI VA ULARNING ILMIY- NAZARIY TAHLILI	392-398
<i>Amanov Alisher Kaxramonovich</i> VAQTNILMIY JIHATDAN TAHLIL QILISH HAMDA UNI FALSAFIY VA MADANIY NUQTAI NAZARDAN O'RGANISH	399-404
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи</i> БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ	405-409
<i>Tevosyan Gayane Arturovna</i> O'ZBEK VA RUS TILI GRAMMATIKASINING QIYOSIY TIPOLOGIYASI	410-417
<i>Boynazarov Islom Abduxalimovich</i> INGLIZ TILIDAGI FALSAFIY TERMINLARDI SINONIMIYA HODISASI	418-421
<i>Bahriddinova Yulduzxon Bahriddin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BOTANIK TERMINLARNING NOMINATIV TAHLILI VA BINAR NOMLANISHI	422-426
<i>Javliyev Mansurbek Odil o'g'li</i> KONSEPT TUSHUNCHASINING HOZIRGI ZAMON LINGVISTIKASIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	427-431
<i>Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich</i> PARALLEL KORPUSLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	432-436
<i>Rahimova Shahnoza Palvannozirovna</i> INGLIZ TILIDAGI IBORALARNI O'RGANISHDA TARJIMA MUAMMOLARI	437-442
<i>Muhamadiyev Timur Urazovich</i> INGLIZ TILIDAGI OAVDA OMMAVIYLASHMAGAN IBORALARDAN FOYDALANISH	443-446

<i>Панжиева Насиба Нармахматовна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ	447-451
<i>Умирова Дилфуза Суюновна, Асадов Шухрат</i> ОБРАЗОВАНИЕ ЯВЛЯЕТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ И НЕПРЕРЫВНОЙ ЧАСТЬЮ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	452-456
<i>Ибрагимова Мохира Муратовна</i> ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ЕГО ФУНКЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ	457-464
<i>Тойчиева Насибахон Суранбаевна, Ткебучава Ирина Георгиевна, Темирова Шоира Гайбуллаевна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЛИНГВИСТИКИ	465-477
<i>Nurimova Diyora</i> LIRIK DISKURS VA UNING MOHIYATI	478-482
<i>Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA NUTQ AKTLARINING SEMANTIK TUZILISH TAHLILI	483-491
<i>Jumanazarov Shukurali Tashmamatovich</i> KORPUS TUZISH TEXNOLOGIYASI.....	492-495
<i>Samadova Oydin Ilxomjon qizi</i> FRAZEOLOGIK BIRLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING QO'LLANILISHI	496-500
<i>Xatrayeva Rano Rajabovna</i> XX ASR INGLIZ ILMIY FANTASTIKASINI TARJIMA QILISH XUSUSIYATLARI	501-505
<i>Ermatov Ixtiyor, Mamatqulov Azizbek</i> A.HOJIYEVNING TERMINOLOGIK LUG'ATLARI XUSUSIDA	506-510
<i>Muxtorova Moxlaroyim</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TANBEH BERISHNI BILDIRUVCHI BIRLIKLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	511-517
<i>Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Aliqulova Rohila</i> O'SIMLIK NOMLARI BILAN BOG'LIQ TARBIYAGA OID MAQOL VA MATALLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	518-521
<i>Носирова Мубина Олимовна</i> СПЕЦИФИКА ОТРАЖЕНИЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИХ ПОСЛОВИЦ В СЛОВАРЯХ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ	522-528
<i>Хасанов Зафар Бахтиyorovich</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SPORT ATAMALARINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	529-534
<i>Рахматов Бекзод Уктам угли</i> СОЦИАЛЬНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «УЧИТЕЛЬ»	535-539

Yaxyoyev Fayzullo muhammadsoli o'g'li
XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA ALISHER NAVOIY LIRIKASIGA DOIR MATNSHUNOSLIK
BILAN BOG'LIQ TALQINLAR..... 540-546

Otajonova Dildor Baxtiyarovna
KORPUS TURLARINING LINGVISTIKA SOHASINI TARAQQIY ETTIRISHDAGI
AHAMIYATI 547-551

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович
МАЪНАВИЙ ЗИЁН КОМПЕНСАЦИЯСИ МИҚДОРНИ АНИҚЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА
АМАЛИЙ MASALALARI 552-559

Fayzullayev Aslbek Ulug'bek o'g'li
MULKNI QASDDAN NOBUD QILISH YOKI UNGA ZARAR YETKAZISH UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 560-564

Элмуродов Ҳусан Элмуродович
МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДА ЎҚУВДАН ҲАМДА БИЛИМ ВА
КЎНИКМАЛАРИ ТЕКШИРУВДАН ЎТМАГАНДА ИШДАН ЧЕТЛАШТИРИШ..... 565-572

Аслонова Лайло Олимовна
ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ АЙРИМ
MASALALARI 573-583

Файзиева Гулрух Мухаммади кизи
НЕКОТОРЫЕ ПОНЯТИЯ В СФЕРЕ ГАРАНТИИ ПРАВО НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ
ЖИЛИЩА 584-588

Ибрагимова Сабина Эркиновна
К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ
ДОСУДЕБНОГО УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 589-593

Tosheva Maftuna Anvar qizi
AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI 594-600

Халилов Дониёр Нортажиевич
КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ И
СВОБОД В СОЦИАЛЬНОМ ГОСУДАРСТВЕ 601-607

Файзуллаева Нигорахон Равшановна
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРАВА 608-618

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi
OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK
TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 619-626

Ubaydullaeva Jamila Hurramovna
DARS TURLARI VA DARSNI REJALASHTIRISHGA NISBATAN YONDOSHUVLAR 627-631

- Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna, Panjjeva O'g'ilshod Baxodir qizi, Jo'raev Baxodir Norbo'tayevich*
O'QUVCHILARGA TABIATNI ASRASH VA EZOZLASHNI "YASHIL MAKON" MILLIY
TEKNOLOGIYA LOYIHASI ASOSIDA AMALIY ANJUMANLAR ORQALI OLIB BORISH 632-640
- Юлдошев Рустам Дилшод угли*
РОЛЬ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА И КОММУНИКАТИВНОМ
ПРОЦЕССЕ 641-645
- Razzakov Baxrom Abdug'afurovich*
BO'LAJAK MUHANDISLAR UCHUN OG'ZAKI MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH:
INGLIZ TILI DARSLARIDA TRANSPORT TERMINOLOGIYASINI
O'RGANISHGA MISOLIDA..... 646-650
- Salimova Shahlo Sayfulloyevna*
TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI 651-656
- Kuchkarova Arofathon*
MATEMATIKA DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH
(GEOGEBRA DASTURI MISOLIDA) 657-661
- Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna*
YOZISH BO'YICHA KO'RSATMALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY AMERIKA
INGLIZ TILI KORPUSINING (COCA) ROLI 662-669
- Sharifov Muxriddin Kamoladdin o'g'li*
PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA MAXSUS FANLARNI O'QITISH
ISTIQBOLLARI 670-675
- Saidova Surayyo Yarqulovna*
NOFILOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI O'QISH KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISHDA SOHAVIY MATNLAR XUSUSIYATLARI VA MATN TANLASH
TAMOYILLARI 676-686
- Djalolov Furqat Fattohovich*
UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH
VA SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI 687-691
- Niyazova Minara Baxramovna*
TEKNIKA OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI FRANSUZ TILIGA QIZIQTIRISHNING
O'ZIGA XOS JIHATLARI..... 692-697
- Amrillayev Husniddin Ashrab o'g'li*
OLY TA'LIMDA VIRTUAL LABORATORIYALARDAN O'QUV JARAYONIDA FOYDALANISHNING
PEDAGOGIK JIHATLARI 698-702
- Boboyeva Zarifa Jahonqulovna*
SPORT TAYYORGARLIK JARAYONLARINING ADAPTIV MEXANIZMLARI..... 703-708
- O'rozov Shahobiddin Ziyadullayevich*
AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA DAVLATNI BOSHQARISH TAMOYILLARI..... 709-713
- Muxtshamova Parvina Zahitovna*
ESL DARSLARIDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH 714-716

Received: 20 May 2024
Accepted: 30 May 2024
Published: 19 June 2024

Article / Original Paper

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR CREATING A SAFE ENVIRONMENT IN THE EDUCATION SYSTEM

Salimova Shahlo Sayfulloevna.

Doctoral candidate of Karshi State University
E-mail: salimovashahlo2820@gmail.com

Abstract. The article contains opinions and comments on current problems and prospects for creating a safe educational environment in the education system. The main focus is on the analysis of existing threats, including an analysis of the causes and consequences of the increase in crime among young people and the impact of crime on the educational environment. Recommendations are given to improve safety in educational institutions.

Key words: safety, education, environment, psychological well-being, experience, crime, law.

TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI

Salimova Shahlo Sayfulloyevna

Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotasiya. Maqolada ta'lim tizimida xavfsiz ta'lim muhitini yaratishning dolzarb muammolari va istiqbollari haqida fikr hamda mulohazalar keltirilgan. Asosiy e'tibor mavjud tahdidlarni tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, bular qatoriga yoshlar o'rtasida jinoyatchilikning ortib borish sabablari, oqibatlari va jinoyatchilikning ta'lim muhitiga ta'siri haqida tahlillar keltirilgan. Ta'lim muassasalarida xavfsizlikni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: xavfsizlik, ta'lim, muhit, psixologik farovonlik, tajriba, jinoyat, huquq.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I6Y2024N100>

Kirish. Ta'lim tizimida xavfsiz muhitni yaratish bugungi kunda sog'lom jamiyatni shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi, chunki u yosh avlodning rivojlanishi va farovonligiga bevosita ta'sir qiladi. So'nggi yillarda ta'lim muassasalarida o'quvchilarning salomatligi va ruhiyatiga xavf soladigan bezorilik, axborot xavfi, jismoniy va ruhiy zo'ravonlik kabi turli tahdidlar ko'payib bormoqda.

Yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish ta'lim-tarbiya jarayonida ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xavf omillarini o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etish yoshlarning noqonuniy xatti-harakatlari ehtimolini sezilarli darajada kamaytiradi va bu jaryonlarda ta'lim muassasalari yoshlarning huquqiy ongi, axloqiy qadriyatlarini va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Xavfsiz ta'lim muhitni yaratishda kompleks yondashuv dasturlarini ishlab chiqish muhim jarayon hisoblanib, bu profilaktika dasturlarini amalga oshirish, ta'lim muassasalari xodimlari va talabalarni mojarolar va zo'ravonliklarning oldini olishga o'rgatish, xavfsizlik

infratuzilmasi va texnologiyasini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, jarayon turli davlat va jamoat institutlari, jumladan, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, ta'lim muassasalari va uy xo'jaliklari a'zolari harakatlarini integratsiyalash ushbu muammoni samarali hal etishning zarur sharti hisoblanadi.

Ta'lim tizimida xavfsiz muhitni yaratish nafaqat ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish, balki yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olishda ham muhim omil hisoblanadi. Shu bois, mamlakat ta'lim tizimida xavfsiz muhitni ta'minlash dolzarb va ahamiyatli masalalardan biri bo'lib hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ta'lim muassasasi xavfsizligi faqat binolar va mulklarni himoya qilishdan iborat emas. Bu kelajakni himoya qilishdir. Har bir o'quvchi va o'qituvchi o'z ta'lim muassasasi devorlari ichida xavfsizligini his qilish huquqiga ega. Ta'lim muassasalari xavfsiz bo'lganda, o'quvchilar o'qishga, o'qituvchilar dars berishga e'tibor qaratishi va maktab jamoasi rivojlanishi mumkin. Muassasadagi har bir kishining emosional farovonligi yaxshilanadi, bu esa o'qish va shaxsiy rivojlanishni ustuvor qo'yadigan muhitni yaratadi [4].

Xavfsizlik va muhofaza tushunchalari haqida gapirganda, "Zamonaviy ingliz tili darsligi" kitobida xavfsizlikni xavf yoki zarardan himoyalangan holat, muhofaza esa hujum yoki hujumchilardan xavfsiz bo'lishni anglatadigan holat sifatida e'tirof etiladi. Bu farq xavfsizlik fenomenini xavfsizlik va muhofaza deb ataladigan ikki turli toifaga bo'ladi [7, 1035-1036].

Xavfsiz ta'lim muhiti barcha moddiy (ta'limning barcha imkoniyatlari) va ma'naviy (insoniy) jihatlar mavjud bo'lganida vujudga keladi. Bu orqali talabalar xavfsizlik va himoya bilan qamrab olinadi va psixologik jihatdan barqarorlikni his qiladi, bu esa ularning har tomonlama rivojlanishiga, ya'ni aqliy, malakaviy va emotsional holatda to'liq rivojlanishiga imkon yaratiladi. Shu tariqa, ular ongli va har tomonlama rivojlangan o'quvchilarga aylanadilar [3, 11].

Tadqiqotchi O.S.Abduqaxarova ta'lim muhitini yaratishda "Guruhdagi barcha narsalar bolalarning bilimini oshirishga qaratilgan, pedagogik yoki tarbiyaviy (axloqiy, estetik) ta'sirini bajarishi kerak. Ya'ni, odatdagi oilaviy muhit bilan taqqoslaganda, MTTdagi muhit jadal rivojlanib boruvchi, bolaning bilim va qiziqishlari, ixtiyoriy fazilatlarini, hissiyotlari paydo bo'lishi va rivojlanishiga turtki bo'lishi kerak" – degan fikrni ilgari suradi [1, 3].

Respublikamizda ham xavfsiz ta'lim muhitini yaratish bo'yicha salmoqli ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Jumladan, maktabgacha ta'lim tashkilotlari binolarining prototiplarini va texnologiyalarni belgilangan tartibda ekspertizadan o'tkazish orqali bolalar uchun xavfsiz ta'lim muhitini yaratish, keyinchalik kelajakda yangi maktabgacha ta'lim muassasalarini qurish uchun konseptual namunalarni tasdiqlash, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iste'mol qilinadigan oziq-ovqat mahsulotlari sifatini va foydalaniladigan tovarlar hamda materiallar xavfsizligini laboratoriya yo'li bilan tahlil qilish amaliyoti joriy etildi [8].

Tadqiqotchilar T.S.Nabiyev va O.Mavlonovalarning fikricha, zamonaviy oliy ta'lim tashkilotining ta'lim muhiti xavfsizligini optimallashtirish ko'p jihatdan tizimdagi muhim omillarning ijtimoiy-psixologik moslashuv darajasi bilan belgilanadi. Shuningdek, xavfsiz ta'lim muhitini yaratish nuqtai-nazaridan birinchi kurs talabalarini zamonaviy oliy ta'lim tashkilotida o'ziga xos ta'lim jarayoniga ijtimoiy-psixologik moslashuvini rag'batlantirish katta ahamiyatga ega [6, 8-9].

Maqolani tayyorlash jarayonida ta'lim tizimida xavfsiz muhitni yaratish muammo va istiqbollari mavzusi bo'yicha darsliklar, o'quv qo'llanmalar, ilmiy jurnallar, xorijiy mamlakat olimlarining bu boradagi tajriba va yutuqlari bilan tanishib, ta'lim tizimida xavfsiz muhitni yaratishning muammolari va istiqbollari bo'yicha olib borgan tadqiqotlarimiz Buxoro Davlat universiteti, Qarshi Davlat universiteti, Termiz Davlat pedagogika instituti va Qarshi shahrida o'z faoliyatini olib borayotgan Turon universitetlari ta'lim jarayonlarida keng qo'llanildi. Ta'lim tizimida xavfsiz ta'lim muhitini yartishning metodik ta'minotini takomillashtirish yuzasidan ta'kidlovchi, shakllantiruvchi va nazorat qiluvchi tajriba-sinov ishlari amalga oshirildi. Olingan ma'lumotlar jamlanib, ma'lum guruhlarga ajratildi hamda tegishli xulosa va takliflar shakllantirildi.

Muhokama. Huquqbuzarlik jamiyatimizning bir qismiga aylanib ulgurdi, u televizor, sport, musiqa, video, o'yinlar va hatto ta'lim dargohlarimiz va ish joylarimizda keng tarqalgan. Ta'lim muassasalari endi ta'lim oluvchilar uchun xavfsiz bo'lmay qoldi. Ta'lim muassasalarida olib borgan anketa so'rovlarimizda qatnashgan respondentlarimiz tomonidan berilgan javoblar natijalariga ko'ra, ta'lim oluvchilarning faqat yarmi ta'lim muassasalarida o'zlarini xavfsiz his qilishlarini aniqlandi. Ushbu xavflarga ta'lim oluvchilar o'rtasida yuzaga keladigan o'zaro nizolar, ijtimoiy tarmoqlar orqali qilinadigan psixologik xavflar, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida yuzaga keladigan nizolar, o'quv-yordamchi xodimlar va o'quvchilar o'rtasida yuzaga keladigan nizolar va boshqa shu kabi boshqa omillarni kiritish mumkin. O'qishda qiyinchiliklarga duch kelayotgan va qo'shimcha yordamga muhtoj bo'lgan o'quvchilar uchun xavfsiz ta'lim muhitini shakllantirish ayniqsa muhimdir.

Ta'lim muassasalari o'qituvchilari pedagog sifatida yosh ongni shakllantirish uchun asosiy mas'uliyatga ega kishilar hisoblanadi. Bu mas'uliyatning bir qismi — o'quvchilarning har kuni o'zlarini xavfsiz va qulay his qilishlari uchun ovoz ritmini tartibli boshqarishga e'tibor berish hisoblanadi, bu esa ularga ta'limga to'liq e'tibor qaratish imkonini beradi. Xavfsiz ta'lim muhiti faqat auditoriya bilan cheklanmaydi, bu o'quvchilarni bilim olishga qiziqishni uyg'otish va sinfdagi munozaralarda qatnashish imkonini beradigan nomoddiy makondir.

Ta'lim muhitiga asosan jismoniy, psixologik va emotsional omillar ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim muassasalarida xavfsiz muhit yaratish nafaqat o'quvchilarning akademik yutuqlari uchun, balki ularning psixologik va emotsional rivojlanishi uchun ham juda muhimdir. Bunday muhitni yaratish yoshlar o'rtasida jinoyatchilikning oldini olishda va ularning har tomonlama rivojlanishiga hissa qo'shishda katta ahamiyatga ega.

Zamonaviy ta'lim tizimida xavfsiz ta'lim muhitini shakllantirish uchun avvalo professor-o'qituvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish va ta'lim muassasasi boshqaruv xodimlarini ham xavfsiz ta'lim muhiti talablariga rioya etishlarini ta'minlash lozim. Ta'lim muassasalarida xavfsiz ta'lim muhitini yaratish dasturini ishlab chiqish va u o'qituvchilar, talabalar va boshqaruv xodimlariga qaratilgan bo'lishi kerak [2, 30].

Tadqiqotlarimiz natijalariga asosan, o'quvchilar konfliktga yoki ziddiyatlarga odatda zo'ravonlik bilan qarshilik ko'rsatish yoki undan qochish orqali javob berishadi. Bu javoblarning hech biri ularga mojarolarni to'g'ri hal qilishni o'rganishga yordam bermaydi. Bunday holatlarda o'qituvchilar o'quvchilarga guruhlardagi konfliktli vaziyatlarni yengish uchun shaxslararo samarali muloqot ko'nikmalarini o'rgatishi kerak bo'ladi. O'quvchilar uchun konfliktlarni qanday kamaytirish, boshqarish va o'zaro tinch yo'l bilan hal qilishni bilish muhim hisoblanadi. Xavfsiz ta'lim muhitini ta'minlash, unda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan konfliktli

vaziyatlarning oldini olish va amalga oshirilgan ishlar istiqbolli bo'lishi uchun uni rejalashtirish kerak. Xavfsiz ta'lim muhitini rejalashtirish butun jamiyatni qamrab olishi kerak bo'lgan doimiy va keng qamrovli jarayondir.

Natijalar. Tadqiqotlarimiz ko'ra, ta'lim jarayonlarida jismoniy, psixologik va kiberxavfsizlikni o'z ichiga olgan bir qator xavflar mavjudligi aniqladi. Bu xavflar o'quvchilar, o'qituvchilar va ta'lim muassasalari ma'muriyati faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Asosiy muammolardan yana biri bu o'quv jarayoni ishtirokchilarining o'z xavfsizligi va uni ta'minlash usullari haqida xabardor emasligidir. Bu ta'lim jarayonida xavflarning oshishiga olib keladi. Shuningdek, raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bilan ta'lim muassasalarida kiberxavfsizlik sohasida yangi muammolar shakllanib ulgurgan. Ta'lim muassasalarida ma'lumotlarning yetarli darajada himoyalanganligi, o'quvchi va o'qituvchilarning kiber jinoyatlardan saqlanish imkoniyatlaridan holi emasligi, ijtimoiy tarmoq ma'lumotlarini filtrlash ko'nikmalarining kamligi va zamonaviy ta'lim tizimida texnologiyalarning yetarli darajada joriy etilmaganligi tizimda jiddiy xavflarni keltirib chiqarmoqda. Bu kabi tahdidlarning rivojlanganligi bois, respublikamizda "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni qabul qilindi. Ushbu qonunga asosan, davlat boshqaruvi organlarining, mahalliy davlat hokimiyati organlarning va xo'jalik yurituvchi subyektlarning kiberxavfsizlikni ta'minlash sohasidagi kadrlari salohiyatini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash quyidagilar vositasida amalga oshirilishi mumkin:

- kiberxavfsizlikni ta'minlash sohasidagi kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish bo'yicha faoliyatni amalga oshiruvchi tashkilotlarga moliyaviy, axborot-maslahat yordami ko'rsatish;

- kiberxavfsizlikni ta'minlash sohasida o'quv-uslubiy va ilmiy-pedagogik yordam ko'rsatish. Muhim axborot infratuzilmasi subyektlarining kiberxavfsizlikni ta'minlash uchun mas'ul bo'lgan xodimlari xalqaro standartlarga hamda davlat standartlariga va talablariga muvofiq o'z malakasini doimiy asosda oshirib borishi kerakligi qayd etilgan, lekin belgilangan ushbu jarayonlarni yanada faollashtirish maqsadga muvofiqdir [9].

Rivojlangan mamlakatlar tajribasidan kelib chiqib, xavfsizlik bo'yicha ta'lim dasturlarini ishlab chiqish, o'quv jarayoni ishtirokchilarining xabardorligini oshirish, kiberxavfsizlikni kuchaytirish hamda nazorat va xavfsizlik monitoringining zamonaviy usullarini ishlab chiqish lozim.

Ta'lim tizimida xavfsiz muhitni shakllantirish borasida olib borgan tadqiqotlarimiz mobaynida mamlakatimiz ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan yoshlarning jinoyatga moyillik va jinoyat sodir etish ko'rsatkichlari tahlilini olib bordik (1-jadval).

1-jadval

O'zbekiston Respublikasi bo'yicha jinoyat sodir etganligi aniqlangan shaxslar yoshi bo'yicha tarkibi [5].

Kishi

Klassifikator	2019	2020	2021	2022	2023	2023 yilda 2019 yilga nisbatan o'zgarish	
						%	+;-

Jinoyat sodir etganligi aniqlangan 13-15 yoshdagi shaxslar	129	188	444	678	744	576,7	615
Jinoyat sodir etganligi aniqlangan 16-17 yoshdagi shaxslar	689	1088	2151	2434	2855	414,4	2166
Jinoyat sodir etganligi aniqlangan 18-24 yoshdagi shaxslar	6588	7491	12465	12728	13340	202,5	6752

Tahlillarga ko'ra, yoshlar o'rtasida jinoyatga moyillik va jinoyat sodir etish ko'rsatkichlari karrasiga oshgan. Xususan, 2023 yilda 2019 yilga nisbatan jinoyat sodir etganligi aniqlangan 13-15 yoshdagi shaxslar 615 nafarga, 16-17 yoshdagi shaxslar 2166 nafarga va 18-24 yoshdagi shaxslar 6752 nafarga ortgan. Ushbu raqamlarning ortish sabablaridan biri bu ta'lim tizimida xavfsiz muhitning standartlar asosida yuritilmayotganligidadir deb hisoblaymiz.

Ta'lim tizimida xavfsiz ta'lim muhitini yaratish va ta'minlashga ustuvor ahamiyat berish zarur. Ushbu sohada qo'shimcha tadqiqotlar olib borish va tadqiqotlarni kengaytirish orqali biz doimiy ravishda rivojlanayotgan dunyoda o'quvchilarga ijodiy fikrlash va rivojlanishga yordam beradigan muhit yaratish uchun ta'lim amaliyotlari, siyosatlar va innovatsiyalarini doimiy ravishda takomillashtira olamiz.

Xulosa. Ta'lim tizimida xavfsiz muhitni yaratish muammo va istiqbollari borasida olib borgan tadqiqotlarimiz asosida biz quyidagi xulosa va takliflarni ishlab chiqdik:

- ta'lim tizimida jismoniy, psixologik va kiberxavfsizlik kabi turli xil tahdidlar mavjud. Ushbu tahdidlarning har biri o'ziga xos yondashuv va ehtiyot choralarini ko'rishni talab qiladi;
- talabalar va o'qituvchilarning xavfsizlik masalalari bo'yicha tayyorgarligi va xabardorligi talab darajasida emasligi natijasida hamda tahdidlarning oldini olish va ularga javob berish bo'yicha bilim va ko'nikmalarning yetishmasligi ta'lim muhitini zaiflashtiradi;
- raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bilan kiberxavfsizlik bilan bog'liq yangi tahdidlar paydo bo'ladi. Axborot tizimlari va ma'lumotlarning himoyalanmaganligi, shuningdek, tarmoq infratuzilmasining zaifligi tizimda jiddiy oqibatlar keltirib chiqaradi;
- ta'lim muassasalarida xavfsizlikni ta'minlash o'qitish, texnologik xavfsizlik, xavfsizlik siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish, ota-onalar va jamoalar bilan faol hamkorlikni o'z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab qiladi;
- yangi texnologiyalarni joriy etish, xabardorlikni oshirish va xavfsizlik bo'yicha o'quv dasturlarini ishlab chiqish mavjud vaziyatni sezilarli darajada yaxshilaydi.

Yuqorida keltirilgan xulosalar asosida quyidagi takliflarni ishlab chiqdik:

- xavfsizlik bo'yicha ta'lim dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish: o'quvchilar va o'qituvchilar uchun xavfsizlik kurslari va treninglarni o'quv dasturiga kiritish ularning turli xavflarga nisbatan xabardorligini va tayyorligini oshirishga yordam beradi;
- ta'lim muassasalari zamonaviy ma'lumotlar xavfsizligi va tarmoq infratuzilmasiga sarmoya kiritishlari kerak. Bunga antivirus dasturlari, hujumlarni aniqlash tizimlari va dasturiy ta'minotni muntazam yangilash kiradi;

- xavfsizlik guruhini tashkil etish: Har bir ta'lim muassasasi xavfsizlik choralarini ishlab chiqish, amalga oshirish va hodisalar sodir bo'lgan taqdirda harakatlarni muvofiqlashtirish uchun mas'ul bo'lgan xavfsizlik guruhini tashkil etish kerak;

- ta'lim muassasalari xavfsizlikni ta'minlash uchun mahalliy hokimiyat organlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va mahallalar bilan faol hamkorlik qilishi kerak. Bu qo'shma trening, ma'lumot almashish va favqulodda vaziyatlarni muvofiqlashtirishni o'z ichiga oladi. Ushbu takliflarni amalga oshirish xavfsiz ta'lim muhitini yaratish va uning istiqbolli bo'lishini ta'minlaydi.

Литературы/References/Adabiyotlar:

1. Abduqaxharova O.S. (2021). Ta'lim muhiti - bolalarning to'laqonli ta'lim faoliyatini tashkil etishning asosiy sharti. Теория и практика современной науки, (12 (78)), 3-9.
2. Астарханова Нурият Раджабовна, & Рабаданова Патимат Магомедовна (2022). СОЗДАНИЕ БЕЗОПАСНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В СОВРЕМЕННОМ ВУЗЕ. Проблемы современного педагогического образования, (75-4), 27-30.
3. Han, S., Liu, D., & Lv, Y. (2022). The Influence of Psychological Safety on Students' Creativity in Project-Based Learning: The Mediating Role of Psychological Empowerment. *Frontiers in Psychology*, 13. doi:10.3389/fpsyg.2022.865123.
4. <https://solink.com/resources/industry-insights/school-security-problems-and-solutions/>
5. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/crime-and-justice-2>
6. Набиев, Т.С. Об инклюзивном образовании / Т.С. Набиев, О. Мавлонова // *Scientific progress*. – 2021. – VOL. 2. – Pp. 132-137.
7. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, fifth ed., Oxford University Press, Oxford, 1995.
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Maktabgacha ta'lim tizimiga ilg'or axborot va pedagogika texnologiyalarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 487-son qarori, 11.06.2019 yil.
9. O'zbekiston Respublikasining "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi O'RQ-764-son Qonuni, 15.04.2022 yil.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).